

патологоанатомів). Це відношення будувалось на думці, що ця робота, в першу чергу голови та секретаря правління, здійснюється безкорисно в інтересах великої кількості наукових працівників та викладачів з метою підвищення їх кваліфікації, рівня загальнотеоретичної та спеціальної підготовки, педагогічної майстерності.

9. “Викладач, який навіть добре знає свій предмет та не цікавиться нічим іншим, не цікавий студентам”. Самому Миколі Никифоровичу “ніщо людське не було чужим”. Він любив художню літературу, музику, театр, часто в своїй викладацькій роботі користувався відповідними прикладами. Особливо слід згадати його захоплення фотографією. Саме завдячуючи М.Н.Зайку, Музей історії медицини України поповнився портретними зображеннями видатних представників теоретичної та клінічної медицини 50-80-х років.

М.Н.Зайко помер 25 грудня 1991р. Тяжку, невиліковну хворобу переніс мужньо.

В історії науки М.Н.Зайко залишиться видатним представником української патофізіологічної школи, а в пам'яті учнів та сучасників – яскравою, сильною, непересічною особистістю.

Національний медичний університет ім. О.О.Богомольця

УДК: 616.43/.45 (075.8)

П.М.ЛЯШУК, В.П.ПІШАК

ВНЕСОК ВЧЕНИХ БУКОВИНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ МЕДИЧНОЇ АКАДЕМІЇ У ВИВЧЕННЯ ЕНДОКРИННОЇ ПАТОЛОГІЇ¹

Буковинська державна медична академія

Ключові слова: ендемічний зоб, цукровий діабет, медична академія.

Резюме. З часу створення медичної академії (1944) протягом десятиліть проблема ендокринологічних досліджень в нашому вузі була основною і залишається однією з провідних. Наукові і практичні досягнення вчених академії в боротьбі з зобною ендемією перетворили Чернівці на визначний науковий центр. Підсумки проведеної роботи

¹ До 50-річчя обласного ендокринологічного диспансеру - однієї з баз кафедри клінічної імунології, алергології та ендокринології.¹

З перших днів возз'єднання Північної Буковини з Україною вчені медичного інституту разом з лікарями області зайнялися вивченням ендемічного зобу - тяжкої і дуже розповсюдженої на той час патології.

АМН СРСР та Чернівецьким медичним інститутом в 1947, 1948 та 1952 роках організуються експедиції в гірські райони з метою вивчення особливостей буковинської ендемії зобу. З'ясувалося, що ця патологія була чи не найтяжчою не тільки в Україні, але й в Європі. Подекуди хворі на зоб складали від 49,6 до 59,4% населення (П.Е.Рибалкін, 1947; М.Н. Фатєєва, 1948; Ф.А. Баштан, 1949; Б.Б. Роднянський, 1955; Н.М. Шинкерман, 1955).

З тієї пори протягом десятиліть проблема ендокринологічних досліджень на Буковині залишалася основною. Сприяла науковим дослідженням також значна участь практичних лікарів. Зокрема, в 1948 році організується обласний протизобний диспансер, який здійснював організаційно-методичну роботу та контроль за діяльністю всієї лікувальної мережі з питань раннього виявлення, профілактики та лікування захворювань ендокринної системи.

Поглиблення вивчення причин зобу в його осередках показало, що поряд з дефіцитом йоду в продуктах харчування та воді, значну роль відігравали жахливі на той час соціально-побутові умови життя місцевого населення. Були внесені практичні пропозиції щодо поліпшення водопостачання, санітарної очистки населених пунктів тощо (Ф.А.Баштан, 1952; Д.І. Головін, 1952; М.М. Ковальов, 1957; Л.І.Москалюк, 1964).

Подальше вивчення факторів зовнішнього середовища показало, що не тільки йод, а й інші макро- (кальцій) та мікроелементи (марганець, кобальт, цинк) впливають на виникнення та перебіг ендемії зобу (М.М.Ковальов, 1957).

Значний внесок у розуміння характеру змін в щитовидній залозі у жителів ендемічних районів дали глибокі морфологічні дослідження, проведені на кафедрі патологічної анатомії (Н.М. Шинкерман, 1954; Е.М.Александрова, 1964; В.С. Прокопчук, 1965). Отримані дані стали своєрідним об'єктивним стандартом для подальшого обстеження за станом ендемії зобу. Комплексно вивчалася нормальна (Д.П. Кладієнко, 1955) та зобнозмінена щитовидна залоза на біохімічному, функціональному та гісто-фізіологічному рівнях (Б.Б. Роднянський, П.Я. Сівер, 1957; О.П. Красовський, 1962, 1965; О.Д. Юхимець, 1965, Г.П. Рушковський, 1968; Г.Д. Дейбук, 1972).

Колективи вчених різних кафедр досліджували патологію внутрішніх органів у хворих на ендемічний зоб, зокрема, серцево-судинну систему (С.А. Чуракова, 1952; В.С.Сходницький, 1953; І.І.Гречко, 1988), біохімічні зміни в крові (Л.Н.Заманський, О.Д.Юхимець, І.К.Руснак, 1962, 1966; П.І. Цапок, 1968), біоелектричну активність кори головного мозку (О.М.Кліменко, 1966), функціональний стан кори наднирників (О.З.Глібка, 1963), гіпофіза та яєчників (А.О.Дікштейн, 1956), окисно-відновні процеси в тканинах (Л.Н.Заманський і співавт., 1964) тощо.

Отримані дані дозволили з'ясувати особливості буковинського зобу: переважання багатовузлових еутиреоїдних варіантів (Н.М. Шинкерман, 1953; М.М. Ковальов, 1958) та наявність у хворих значної супутньої патології. Були знайдені суттєві відмінності між вузлами зобу та позавузловою тканиною щодо вмісту мукополісахаридів, нуклеїнових

кислот та амінокислот, сульфгідрильних груп, цинку, міді, активності деяких ферментів (О.П.Красовський, 1965; О.Д.Юхимець, 1965; Г.П.Рушковський, 1968; Г.Д.Дейбук, 1972).

Вчені дійшли висновку, що еутиреоїдний стан у хворих на вузловий зоб забезпечується, головним чином, позавузловою тканиною, тоді як гіпертиреоїдизм залежить від наявності тиреотоксичних вузлів.

Всебічно удосконалювалися методи лікування зобу та іншої патології щитовидної залози. Зокрема була розроблена та впроваджена в практику методика економної резекції щитовидної залози при вузлових формах зобу (М.М.Ковальов, 1966), що набула широкого розповсюдження в клінічній практиці. Запропонований також патогенетичний метод хірургічного лікування аутоімунних тиреоїдитів (О.Д. Юхимець, В.С. Прокопчук, 1986). Вивчена ефективність різних методів лікування тиреотоксикозу (Х.Н. Малінська, 1963).

Підсумки проведеної роботи були узагальнені на республіканських конференціях, присвячених 15-річчю протизобного диспансеру (1963), актуальним питанням гістології та біохімії щитовидної залози (1968), в багатьох дисертаціях та монографіях: "Клініка та хірургічне лікування вузлових форм зобу" (М.М. Ковальов, О.П. Красовський, В.С. Сходницький, О.Д. Юхимець, 1966) і "Ендемічний зоб на Україні" (М.М. Ковальов, Б.Б. Роднянський, 1968).

Вивчення патоморфозу зобу, його морфо- та патогенезу (В.С.Прокопчук, 1979) показало, що чільне місце в розвитку еутиреоїдного зобу та зобних вузлів належить внутрішнім чинникам, що виникають в процесі гіперплазії щитовидної залози, зокрема, блокуванню тиреоїдних гормонів в тканині зобу внаслідок пошкодження гістогематичного бар'єру, яке призводить до порушення хроноритмів в системі гіпоталамус-гіпофіз-щитовидна залоза. Детально, в комплексному клініко-анатомічному аспекті, вивчали також аутоімунні супресії, що пояснює, яким чином злоякісні клітини уникають імунного нагляду (В.С.Прокопчук, 1973), тобто чому виникає рак.

Таким чином, використання йодної профілактики та докорінні зміни соціально-побутових умов життя населення поряд з диференційованим лікуванням хворих на зоб дало бажані результати: в середині 60-х років ендемічний зоб, як масове захворювання, ліквідований. Але в наступні роки увага до цієї проблеми послабла, що призвело до збільшення поширеності та тяжкості зобної ендемії.

Велике значення вченими інституту приділялось також фізіології та патології інших ендокринних залоз. Вивчені механізми регуляції функції наднирників (М.В.Кришталь, 1976; І.Ф.Курченко, 1967) та їх функціонального стану при гострому гепатиті (Л.М.Петренюк, 1962), цирозах печінки (В.Ф.Глошардіна, 1963; М.С.Ярома, 1967), вадах серця (П.М.Ляшук, 1965), гіпертонічній хворобі (Б.І.Шевченко, 1967), ревматизмі (П.С.Кушнір, 1968). Вивченню гістофізіології, механізмів регуляції функції підшлункової залози та гістохімії цинку присвячені роботи науковців кафедри гістології (І.А.Шевчук, 1963; Л.І.Сандуляк, 1979; І.М.Рибачук, 1970; А.І.Мардар, 1974; М.М.Панчук, 1974). Щитовидну залозу за умов стресу вивчала Т.Ф. Мельник (1959), а зміни цього органу під впливом урану - М.М.Зідрашко (1965). Роль порушень

білкового обміну в патогенезі діабетичних ангіопатій всебічно вивчав П.М.Бондар (1974).

З'ясовані еволюційні аспекти взаємозв'язків між гормонами шишкоподібного тіла і нирками (В.П.Пішак, 1984; Н.В.Черновська, 1987; О.І.Захарчук, 1993). Розроблено і запроваджено в ендокринологічному диспансері ряд нетрадиційних методик лікування цукрового діабету та його ускладнень (П.М.Ляшук, В.А.Маслянко, О.К.Руснак, 1984-1990), описані випадки незвичної ендокринної патології (П.М.Ляшук, 1978-1993).

Науковий колектив кафедри нормальної фізіології, який очолював відомий вчений-біолог Я.Д.Кіршенблат, вніс суттєвий доробок в галузі експериментальної та еволюційної ендокринології. Детально вивчалися регуляція функції статевих залоз (П.С.Вахнован, 1963; З.Г.Чигріна, 1964; Г.І.Ходоровський, 1965, 1986; С.Ф.Харченко, 1966; В.І.Ясінський, 1973; І.П.Катеренчук, 1976; Л.М.Крещук, 1977), взаємовідносини між головним мозком та ендокринною системою (Н.М.Малишенко, 1968; В.Ф.Мислицький, 1969, 1990; В.А.Андрусенко, 1973; М.С.Соболев, 1976; С.С.Ткачук, 1983; М.Л.Кирилюк, 1986) та вплив гормонів на хромосомний апарат (С.О.Котова, 1973).

Видано ряд оригінальних монографій та навчальних посібників: Я.Д.Кіршенблат "Практикум з ендокринології" (1969), "Загальна ендокринологія" (1971) / "Порівняльна ендокринологія яєчників" (1973) / "Телергони - хімічні посередники взаємодії між тваринами" (1974); П.М.Ляшук "Клінічна ендокринологія" (1996, 1998). Плідно розробляється в медичній академії такий важливий для науки та практики напрямок, як хронобіологія, 4 монографії В.П.Пішака з співавторами присвячені клінічній анатомії, морфології, біохімії шишкоподібного тіла та його ролі в хроноритмах імунної системи (1992, 1996, 1997).

The contribution of Bucovinian State Medical Academy scientists to endocrinology disorders study

P.M.Lyashuk, V.P.Pishak

Abstract. The problem of the endocrinology research has been a leading one for decades, ever since the foundation of this school (1994). Scientific and practical achievements of our scientists in the endemic goiter have converted Chernivtsy into the acknowledged scientific center. Summary of the research work has been done at the republican conferences, in many dissertations and monographs.

Key words: endemic goiter, diabetes mellitus

Medical Academy Bukovinian State (Chernivtsy).